

*Imaginární portrét Jiřího Brabce
(necerený v kresbě Aleny
Nádrovníkové v roce 1994)*

Slovo a smysl

Časopis pro mezioborová bohemistická studia

A Journal of Interdisciplinary Theory
and Criticism in Czech Studies

Word & Sense

I. (2004)

2

Dny kalendáře
Třezalka

Milostný akt a básnický čin
Nejdou dohromady
Se čtením novin nahlas

Sklon slunečního paprsku
Modrý záblesk spojující údery sekery dřevorubce
Provázek draka který se podobá srdci nebo vrši
Rytmičké bušení bobřích ocasů
Hbitost blesku
Vodotrysk mandlí tryskající při křtinách ze starého schodiště
Lavina

Zakletá komnata
Ne panstvo to není třináctá komnata
Ani pach světlice v nedělní večer

Taneční figury zrcadlící se jako stínohra nad rybníčky
Křivky ženského těla načrtnuté na stěně vrháním dýk
Průsvitné kotouče dýmu
Kadeře tvých vlasů
Obloš filipínské houby
Perleťové šňůry korálovce
Břečťan plazící se do zřícenin
Má čas bez hranic před sebou

Básnické uchvácení stejně jako milostné objetí
Dokud trvá
Zabraňuje jakémukoli pádu do bídy světa

Přeložil Vladimír Binar

Zadlužený radikál Václav Kloufáč

VRATISLAV DOUBEK
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
Praha

Proměny elit jsou součástí procesu celkového vývoje společnosti v průběhu 18. a 19. století. Nejzřetelnější změnu prodělaly v posunu od šlechtických honorací k novým elitám středního stavu. Aristokracie rodu, jejíž devízou byla především setrvalost, tradice a odkaz k věkovitým zásluhám duchovně propojeného řetězce předků a dědiců, byla poměrně rychle doplněna a postupně vytlačována elitou novou. Ta reprezentovala odlišnou společenskou vrstvu, svůj odstup nemohla dorovnávat ani odkazy k zásluhám předků, ale zpravidla ani ekonomickou a prozatím ani politickou silou. Po období osvětenství, v době kultu lidského rozumu a převahy intelektu jako jedné z přirozených a průkazných vlastností individua tato nová aristokracie ducha odvozovala své sebevědomí především od vzdělání, dosahovaného často na předních evropských univerzitách, intelektuálního rozhledu a víry v možnosti rozpoznání mechanismů vývoje společnosti, z nichž odvozovala oprávnění vzestupu svého stavu a své osobní povolání. I tyto povětšinou měšťanské elity se musely časem sklonit před bytnicím politickým zájmem stále širších částí společnosti. Kdysi byla měšťanská reprezentace nositelkou propracovaných ideologických koncepcí liberalismu a nacionalismu, na jejichž základě zdůvodňovala svůj politický program a mandát. Na sklonku 19. století se však tyto doktríny začaly vyvíjet, alespoň ve své původní podobě. Naopak se stále zřetelněji ke slovu hlásil poslední ideologický komplex, odvozovaný již nikoli od politického zájmu svobodného individua či svobodného společenství (národa) bez prvotního sociálního rozlišení, ale naopak od sociálně velice důsledně rozlišované třídy pracujících – socialismus.

Není účelem této stati přibližovat proces politické proměny v závislosti na proměně ideologických. Podstatnější je pro nás skutečnost, že nástup socialistické ideologie modifikované z revolučního marxismu do pozitivního politického programu a reprezentované sociální demokracií, zvýraznil ve své době další příznaky proměny politické práce. Právě na příkladu sociální demokracie je nejvíce patrná snaha o podchycení dalších, co nejšířších skupin stoupenců-voličů, snaha o vytvoření masové základny politické práce. Ruku v ruce s tímto procesem můžeme sledovat příznaky proměny politiky, dobově často označované za její modernizaci. Pod ní se rozumět nálehavější styl politiky při uplatnění pestřejších agitačních a propagačních prostředků stejně jako dotváření hierarchické struktury stran aktivizující politickou práci v regionálním měřítku.

Nástup tohoto nového stylu politické práce doprovázela další obměna elit. V této fázi vývoje se přirozeně již nemohlo jednat o změnu radikální, o nahrazení jednoho „typu“ elit jiným, odlišným. Jen se v souvislosti s rostoucím počtem politických subjektů a vyzráváním politického vědomí společnosti oslabovala pozice měšťanských intelektuálních honorací, provázených ním-berm duchovního aristokratismu, jež však vytlačovali obratní technokrati moci; ti se do vysoké stranické politiky *propracovávali* – již tato podmínka byla v mnohém určující. Byli to lidé, jimž sice často chybělo široké teoretické vzdělání a nezávislé ekonomické postavení, ale na druhou straně dokázali lépe využívat nového politického stylu, osvojili si zásady agitačního boje, využívali beze zbytku sílu propagandy a politické manipulace. Jejich síla nespočívala ve vybroušeném politickém parlamentním projevu, kuloárových jednáních vedených s noblesou osvojené dvorské kurtoazie, ale ve schopnosti oslovit a vést masu, ve vědomí síly stranické disciplíny a organizovaného tlaku, kterým disponovali jako nátlakovým prostředkem k prosazení osobních, stranických, korporativních či národních zájmů. A tak si stárnoucí vůdce první politické generace František Ladislav Rieger, ale i pozdní reprezentanti intelektuálních honorací, jakými byli Karel Kramář či Tomáš G. Masaryk, mohli stěžovat na „boucharonství radikálů“, polovzdělanost a bezprogramovost mladších oponentů, na což jim tito nepřimo odpovídali podceňováním programů a vyzváním „akce“. Je pravda, že podobný přístup souvisejí zároveň s převládající radikální částí české politické scény, neboť byl prakticky využitelný především k opozičnímu, destruktivnímu způsobu politické práce.

Příznačným rysem těchto „moderních“ politiků byla jejich závislost na politice. Tito lidé často společensky vyrostli na politické stranické práci, s ní spojovali svoji prestiž a další vzestup. Propojení osobní ambice a přinejmenším

zpočátku materiálně nejistého postavení činilo tyto politiky snadno napat-
nutelnými a nepřimo zvyšovalo jak jejich labilitu a útočnost, která se proje-
vovala v razanci řešení vyvstávajících politických problémů, tak podporovalo jistou
vynalézavost v hledání nových, nestandardních postupů, které do značné
míry ignorovaly stávající politickou realitu a sdílená „pravidla“ politické hry.
Důsledně popírání „standardů“ a zásad politické práce naopak přivívalo
punc radikálistu i jisté politické avantgardy.

Jako ukázkový můžeme v tomto smyslu sledovat vývoj slovenské politiky
Václava Klofáče, jednoho z nastupujících mužů přetvořené české politické
scény přelomu století. Po nedokončených studiích na dvou fakultách praž-
ské univerzity, lékařské a filozofické, se věnoval novinářské práci v *Národ-
ních listech*. V době vzniku nové strany národních sociálů v dubnu 1898 ješ-
tě do jejího čela nepronikl, ale o rok později se již stal členem výkonného
výboru. Po dalších dvou letech získal jako jeden ze tří členů strany poslanec-
ký mandát do Říšské rady v rámci páté všeobecné kurie. Klofáč se od po-
čátku svého poslaneckého působení profiloval jako radikál, ostatně již z jeho
prvních slov zaznamenaných parlamentními stenografy bylo zřejmé, že se
nechtěl odsouzet k pouhému stínování aktivismu renomovaných stran: „Běda
vám, jestliže v trůní řeči bude jedině místečko proti českému národu. [...]”
Nezapomínejte, že sem přišli noví lidé, kteří mají v těle krev. Nám nezáleží
na tom, když tenhle parlament praskne.“¹ Slábnoucí rakouská identita části
české politiky byla v této době již zjevná a národní sociálové ji nijak neskrý-
vali. Projevovale se jak v otevřené nedůvěře a jistém opovržení centrálními
institucemi, tak ve vzájemných střetech a stranických půtkách na české
politické scéně. Radikalismus byl při stávajícím politickém vývoji jaksi sa-
movolně ve výhodě. Prohlášením stranických konkurentů za státně loajální
rakušáky dost dobře nebylo možno oponovat sebevědomou pozitivní politi-
kou. Odpovědi mohli být v takovém poměrování jen zvyrazněný zemský a ná-
rodní zájem a ten, objektivně saturovaný, mohl být před výžilostí nacionalismu
uchráněn opět pouze stupňováním krajních požadavků, tedy radikalismem.
Do střetu o hodnověrné nositele národního zájmu se tak zcela přirozeně
dostaly dvě politické strany a osobně pak i jejich předsedové. Mladočeská
strana se musela od 90. let vyrovnávat s podstatnou změnou svého postave-
ní. Jen několik málo let poté, co se jí konečně podařilo vytlačit konkurenční
„Národní stranu, staročechy, z pozice vůdčího stranického uskupení, došlo
k rozpadu politického spektra. Mladočechům rostla nová, pestřejší konkuren-
ce v zájmových stranách, jakými byli sociální demokraté, klerikální uskupení

či agrárníci. Reálná voličská podpora Národní strany svobodomyšlné se stále zřetelněji vymezovala ve středních a vyšších středních sociálních vrstvách, v řadách živnostníků, podnikatelů a financovníků; přesto se její určující kruhy nadále snažily vystupovat z pozice reprezentantů všennárodního společenství. Byly tak odsouzeny dohrát svoji stále zřetelněji strnulou roli vůdců všennárodních stran až do hořkého konce, a to mimo jiné v přímém střetu s krajním nacionalismem národních sociálů.

Horlivým zastáncem všennárodního charakteru mladočeské strany v posledním desetiletí předválečného vývoje byl její poslední předseda Karel Kramář. Kramářův nacionalismus byl specifického charakteru a rozměru. Právě on byl nositelem onoho radikály vykičeného kvazinacionalismu, který neměl být ničím jiným než poručíkováním Vídní. Kramářova pozice byla složitější. Jím hlášaná pozitivní politika byla prorakouská právě proto, že byla zaujatě česká. Kramář se stal v letech 1908–09 jedním z hybatelů neoslovanského hnutí, ale svým politickým zájmem se profiloval především jako zastánce jistého „neoaustroslavismu“. Samotné novoslovanské se v programových úvahách svých tvůrců a propagátorů otevřeně zřikalo politických zájmů. Tím spíše si každý z vlivných mužů tohoto hnutí s jeho rozvojem spojoval vlastní, často podstatně odlišné až protichůdné politické představy. Kramář budoucnost Čech a české otázky prozatím cele spojoval právě s Rakouskem, a to Rakouskem přetvořeným do silné, federalizované, národnostně spravedlivé; tudíž převážně slovanské říše pod výrazným vlivem Čechů. Pro Kramáře přesto, anebo právě proto, byl a zůstal vnitřním konkurentem, navenek pak snadným terčem, zosobněním zistné, protože loajální politiky.

Tato osobní rivalita se ještě vyhrcovala v době stoupající Kramářovy hvězdy coby vůdčí osobnosti novoslovanského hnutí. „Slovanské léto“ 1908 v Praze se zdálo být předzvěstí nástupu konečně využitě slovanské vzájemnosti, která posílí ekonomický, kulturní, ale v konečném důsledku rovněž politický potenciál slovanských národů. Stanout mimo tuto vzmáhající se vlnu mohlo znamenat prohru v boji o budoucí politické pozice. Když se proto v Praze pod předsednictvím Karla Kramáře připravoval slovanský kongres a do české metropole se začali sjíždět hosté ze všech končin říše i zahraničí, obřátil se Kramář na svého ruského důvěrníka Dmitrije N. Verguna. Tato postava ruského novinářského světa byla pro další osudy Kramářovy kariéry klíčovou.

Oba se znali již několik let, z doby Vergunova vídeňského působení, kdy od roku 1900 stál v čele redakce ruského listu *Slavjanskij věk* a zároveň pracoval jako zástupce Petrohradské tiskové kanceláře ve Vídni. Již tehdy se pokoušel Kramář využít nového kontaktu k širší podpoře vlastní strany ve

jménu slovanské vzájemnosti, a tuto strategii, jak dále uvidíme, byl ochoten v různých podobách uplatňovat i do budoucna. Na počátku století národní sociálové teprve hledali svůj prostor na politické šachovnici a vytvářeli nástroje k prosazování svého politického programu. Kramář, který jako mnoho jiných vyšel z novinářské dílny Grégových *Národních listů*, znal sílu tisku. Propagační možnosti nyní již konkurenčních *Národních listů*, stejně jako sociálně demokratického *Práva lidu* a dalších zavedených deníků, zvýhodňovaly politické soupeře. Zejména Kramářovi a dalším vídeňským poslancům strany chyběl dostatečný přístup k domácím čtenářům a – voličům. Od října 1900 vydávaná *Česká demokracie* měla nevalnou úroveň, a poté, co po více jak roce padla, zůstala strana opět bez politického deníku.⁻² O založení nového listu se začalo jednat již v roce 1902 a Kramář právě v této době přišel s originálním řešením. Předložil Vergunovi vizi vzájemně výhodné spolupráce. On zformuje ve svých vlastním zájmu, finančně jistit. Ono prolnutí stranicko-politických zájmů s vyššími nacionálními cíli ideální povahy se mělo ponejprv promítnout v zamýšleném projektu nového listu. Měl to být „výchovný agitáční žurnál v našem slovanském smyslu“.⁻³ Nový deník, který by „slovanství u nás chránil a lid náš [...] vychovával“, se měl stát výstavní skříní slovanské politiky, „opuštěné v Čechách jak Němci podporovanými sociálními demokraty, tak evangeliky vydržovanou publicistikou realistů a prorakouskými mladočechy“.⁻⁴ Od Verguna chtěl malíčkovat, aby prostřednictvím svých osobních kontaktů i za využití vlivné pozice člena tiskové kanceláře získal v Rusku pro národní sociály podporu: „Jen prosím Tě, ať i na Rusi chápou, že věc naše je solidární a nenechají u nás pracovat jen Prusko. Pomohou-li nám – prostřednictvím Tvým – k dennímu žurnálu, pak teprv ukážeme, co dovedeme.“⁻⁵

V roce 1903 ani v nejbližších letech se vlastní stranický deník nepodařilo založit. První Kramářův pokus o řešení stranického finančního nedostatku na způsob „praktické slovanské vzájemnosti“ tak zůstal prozatím neúspěšný. Na svůj deník si národně sociální politikové i jejich voliči museli počkat až do roku 1907, kdy 1. března vyšlo zahajovací číslo Českého slova. Jeho vydavatelem a nakladatelem byl právě Kramář. Bylo ostatně načase, blížily se první volby organizované na základě všeobecného hlasovacího práva a zanedlouho se ocitla ve hře i Kramářova pověst čelního slovanského politika. V době již zmiňovaných příprav na pražský slovanský kongres se tedy Kramář opět obrátil za Verguna. Ten se na podzim roku 1905 vrátil do Ruska, aby zde pracoval jako redaktor jiného listu *Novoje vremja*, stojícího blízko nastupující vlády Pjotra A. Stolypina. Kramář se aktuálně snažil především zbavit Kramáře

pověsti výlučného českého reprezentanta slovanské myšlenky a odlišit osobité slovanství národních sociálů. V tomto smyslu také instruoval Verguna: „Chci privátně – proti vůli dr. Kramáře – slovanským hostům předvésti svou organizaci a promluvit o nutnosti slovanského socialismu (proti marxismu).“⁶ Svým „slovanstvím“ se národní sociálové vymezovali především vůči mladočechům, protimarxistickým „socialismem“ pak vůči sociálnímu demokratům.

Na porážce „Kramářova“ neoslavismu měl Klofač zásluhu pouze zprostředkovanou. Dokázal obratně využít situaci, do níž se Kramář sám vmanévroval. Diplomatickou roztržku z podzimu 1908 mezi Ruskem a Rakousko-Uherskem, zapříčiněnou rakouskou anexí Bosny a Hercegoviny, zapracovali oba špičkoví čeští politici do svých plánů po svém. Zatímco Kramář připojení území přivítal coby posílení slovanského žilvu v monarchii, Klofačova reakce byla vedena v opačném, parlamentně důsledně opozičním a Rusku blízkém duchu. Důsledky anexy byly nepochybně fatální pro další vývoj novoslovanství, ale z užšího pohledu měly směřovatny vliv i na pozice obou politiků ve slovanském, rozumněji především ruském světě.

Z pohledu domácích pozorovatelů se přitom tento rozbroj nemusel zdát tak patrný. Přes veškerou rivalitu si byly obě strany programově blízké, zčásti se překrývala rovněž jejich voličská základna. Do předvolebního boje v roce 1911 šli mladočeši s národními socialisty dokonce v rámci volebního kartelu, který nicméně dopomohl k zvýšení politických zisků pouze Klofačově straně. Kramářovci jen potvrdili stagnaci naznačenou výsledky předchozího volebního klání. Nicméně v samotné praktické parlamentní politice obě strany přiměřeně spolupracovaly. V průběhu 21. zasedání poslanecké sněmovny Říšské rady v roce 1911 podali mladočeští poslanci celkem 72 návrhů a interpelací, a z toho počtu jich bylo plných 46 podpořeno národními sociály. Obdobný byl opačný poměr, národní sociálové ve stejné době podali 98 dokumentů, a to v devětačtyřiceti případech s podporou „mladých“. Navzájem si tak tyto strany byly na půdě parlamentu vždy druhým nejvěrnějším spojenícem.

To však nic neměnilo na faktu, že na „slovanském poli“ dál vřela vzájemná nevráživost. Trumfy v rukou přitom stále pevněji svíral právě Klofač. Vedle ruského novináře Verguna si v posledních letech dokázal naklonit i další vlivnou osobnost, tentokrát z kruhů ruské diplomacie. V dubnu 1910 zahájil oficiálně svoji činnost ruský konzulát v Praze pod vedením konzula Žukovského. Byl to právě Žukovskij, kterého se Klofačovi podařilo přesvědčit o úderné slovanšské síle, kterou drží v Čechách pod svojí kontrolou. Nabízel jak stranicovou organizaci, tak informační možnosti, které nabíraly na své hodnotě v souvislosti s novým zhoršením situace na Balkáně. Klofač i strana národních sociálů se

stávala zajímavým partnerem ruských politiků a diplomatů, což o mladočechších po roce 1908 říci nemůžeme. Klofač „požívající velké vážnosti svých soukmenovců“ podle konzula Žukovského disponoval značnou a neopomenutelnou silou – tuto „sílu pracujících [...] bychom neměli přehlížet, neboť v této straně – v případě komplikací s Rakouskem, bychom mohli organizovat skrytou podporu.“⁷

Klofač se skutečně stával zajímavou postavou z pohledu nejvyšších ruských státních míst. Již na počátku roku 1911 to byl on a nikoli do té doby protěžovaný Kramář, koho přijali představitelé ruské vlády v čele s premiérem Pjotrem A. Stolypinem k důvěrnému rozhovoru. Samotný Klofač se později obsah tohoto rozhovoru snažil interpretovat jako snahu o prosazení českých ekonomických zájmů v Rusku. Skutečnost však byla zřejmě jiná, ruskou vládu ani tolik nezajímala česká otázka (navzdory poněkud přemířnějším předstávám Žukovského), jako spíše informace o dění mezi jižními Slovy, za jejichž znalce byl Klofač právem považován.

Netrvalo však dlouho a Klofačem prý hájené ekonomické zájmy nabraly zcela nečekanou podobu, stejně jako celá jeho koncepce slovanské politiky. V posledních předválečných letech Klofač nadále zastával důsledně opoziční protirakouský postoj a posiloval své představy řešení vývoje své strany, ale i celé české otázky za přispění východních partnerů a v intencích jejich zájmů. Nechtěně se však dostal do vleku svých vlastních konstrukcí, když se ocitl ve vážných finančních problémech. Upadl do dluhů, které hrozily přerůst v konfiskaci majetku, mimo jiné i domu U Zlaté husy na Václavském náměstí. Dům zakoupil s tehdejším ředitelem tiskařského družstva strany Josefem Růžičkou. Od roku 1910 zde sídlila redakce a administrativa Českého slova.⁸ Ale podnikatelský záměr – zřídit v domě výnosný hotel – se nezdařil a táhl předního českého politika ke dnu. Za této situace se proměnilo zacílení Klofačových požadavků a proseb. Ruské politické a finanční kruhy již neměly napomáhat pouze straně, hájící slovanské zájmy v Rakousku, ale zachránit před pádem osobně jejího předsedu. Argumentace Klofačovy korespondence s Vergunem se v této době proměnila vlastně jen minimálně. Velké cíle zůstávaly neměnné: „[...] my Slované nesmíme zahynout v depresi po druhé balkánské válce! Hlavy vzhůru a – pracovat. To znamená ideje a – organizovat! Bez organizace není síly a bez síly pranic neznamenají ideje. Program nesťací. Pro mne je důležitý bod: jak myšlenku slovanské solidarity popularisovat v lidu! O massy jde dnes – bez nich nedokážeme ničeho. V massách pracuje proti slovanstvu židovstvo a sociální demokracie.“⁹ Gradovala však naléhavost požadavků a jejich egoismus. Klofač sice nadále zdůrazňoval

národní a stranické cíle, jejich naplnění však stále zřetelněji vázal na záchranu vlastní osoby: „Ale to předpokládá, že nesmí mne nechat také Rusko padnout. Mám všecko už exekvováno a katastrofa definitivní nastane tedy velice rychle. Pak abych vzal revolver. Na tu katastrofu čekají Mladočeši. Ti žijí z vládního dispozičního fondu a já (jsa) vydán na pospas všem persekucím, nenalezím opory ani tam, kde by měli pochopit, co moje existence i pro jejich zájmy znamená, že se mnou padá i dnešní slovenská a rusofilská propaganda v Čechách. [...] Odpust, že Tě zlobím svými privátními věcmi, ale tentokrát s mou věcí je toho spojeno více a můj pád je také pád něčeho více, než mne. A nerad bych tu radost Kramářovi dopřál – vidět mou katastrofu.“¹⁰

Řešení přitom z Klofačova pohledu nebylo obtížné. Stačila maličkost – rozšířit působnost banky Bohemia, stojící v blízkosti národních sociálů, do Ruska a navýšit její dispoziční fond o nějakých 700 000 rublů. Banka by potom odkoupila Zlatou Husu, a Klofač by byl zachráněn pro slovenskou politiku... Zabití by tak bylo několikrát víc než jedna ranou. Projekt Bohemie by převzal někdejší ambiciózní plán Živnobanky a jejího viceprezidenta Jaroslava Preisse na zřízení „Slovenské banky“, jinými slovy na připsuštění českých finančníků na rozsáhlé finanční ruské trhy. Klofač oproti Preissovi preferoval jiné, sobě blízké osobnosti. Do čela správní rady rusko-české banky prosazoval starostu Sokola J. Scheinera, jako možného kandidáta na místo ředitele ústavu pak bývalého vrchního ředitele Ústřední banky českých spořitelien J. Pátka. Před otázkou budování společného bankovního domu ovšem Klofač naléhavě kladl okamžitě řešení své finanční situace, které se pro tu dobu stalo v jeho interpretaci prioritou slovenské politiky a ruských zájmů v Čechách. – „Je to strašné – mít hlavu plnou ideálů, chtít pracovat, nebát se ničeho – a v tom nejlepším padnout! Jestli Vaši mému poslání v Rakousku rozumí, vědí-li, že slovenská posice a rusofilství v Čechách (aspoň politicky a organizačně) jsem já – pak snad najdou korektní cestičku k mé záchraně.“ V podobném duchu se nesly i další dopisy z této doby, v nichž Klofač dále specifikoval způsob řešení: „Jestli mi pomoci chcete – a snad pro Slovanstvo něco znamená (myslím, že opravdově biju se jediný, [...]), potom, prosím Tě, pomozte mi hned. Jinak bankrot. [...] To je cíl všech mých nepřátel v Praze i ve Vídni. [...] Ani ‚Bohemia‘ nemusí ‚Zlatou Husu‘ koupit. Půjčte jí peníze, a s její pomocí pak koupí ‚Zl. Husu‘ soused, majitel sousedního domu. A já budu se ctí zachráněn sobě, i politickému životu v němž právě nyní jsem snad víc než potřebný.“¹¹

Za záchranu své osoby sám Klofač i jeho pověřenci slibovali Rusům mnohé. Několik měsíců před vypuknutím skutečné války měl již připraveného muže, „který pro případ války s Ruskem může připravit; zorganizovat čtyři

k vyhazování mostů, k ničení komunikací atd.“ (Mimoходом, tímto „fanatickým Slovanem“, jak jej Klofač sám označoval, měl být novinář a autor několika odborných vojenských spisů o husitských válkách Hanuš Kuffner.) Klofačova ochota k slibům rostla úměrně s pocitem osobního ohrožení, avšak ruskému ministru zahraničí se navrhané projekty zdály být příliš dobrodružné. Válka nicméně vypukla a Václav Klofač byl skutečně již 4. září 1914 zatčen, jako první z českých poslanců. V hromadném zatýkání a postizích české politiky se jednotlivé motivy mohly překrývat. Zda v bezprostředním pozadí Klofačova zatčení byly využity rovněž finanční příčiny, se můžeme jen dohadovat. Ať tak či onak, za dané situace byla v sázce více než jen Klofačova politická kariéra. Nicméně odsouzen Klofač nikdy nebyl, své věznění přežil a pozdější interpretace válečných a předválečných událostí byly pochopitelně stavěny výhradně na politických motivech postihu.

Nahlédli jsme osudy jednoho z politiků mladé generace, která si získávala prostor v době nového uspořádání českého stranického spektra na přelomu 19. a 20. století. Václav Klofač byl bezpochyby jednou z osobností, které formovaly jak vývoj české politiky v závěrečné etapě její rakouské existence, tak v době formování a budování samostatné republiky. Radikální politický styl a metody stranického boje jej v očích mnohých politických rivalů diskvalifikovaly pro státovtorný aktivismus po roce 1918. Opak se ale ukázal být pravdou, národní sociálové pod jeho předsednictvím vytvářeli jeden z pilířů meziválečného demokratického vývoje v Československu a samotný Klofač se nakonec ocitl v roli obhájce umírněného proudu ve vedení strany. Osudy lidí se utvářejí pod nejrůznějšími tlaky a za součinnosti neočekávaných zvrátů, a protože jsme se soustředili jen na jednu výšeč Klofačova politického života, nebylo by vůči němu spravedlivé vyvozovat z ní absolutní závěry pro celou jeho politickou dráhu. Jedno prokletí politické moci však na Klofačovi ulpělo, bez ohledu na jeho zásluhy. Ne každý politik, tehdy jako dnes, dokáže unést pokušení výjimečnosti svého postavení. A v přesvědčení o vlastním poslání je pro svoji záchranu ochoten udělat mnohé.

POZNÁMKY

- ¹ Klátil, František: *Republika nad stranami. O vzniku a vývoji Československé strany národně socialistické (1897–1948)*. Praha 1992, s. 31.
- ² K tomu srov. Šalda, Jaroslav: *Budování tisku za Rakouska, Československé republiky a jeho obrana za německé okupace*. In: *Paměti legendárního ředitele Melantrichu*, Praha 2001, s. 45nn.

- ⁻³ Dopis V. Klofáče D. N. Vergunovi z 3. října 1902, uloženo in: Rossijskij gosudarstvennyj istoričeskij archiv, S. Petěrburg (dále RGIA), f. 909, op. 1, č. 156, l. 6.
- ⁻⁴ Tamtéž.
- ⁻⁵ Tamtéž.
- ⁻⁶ Dopis V. Klofáče D. N. Vergunovi z 1. července 1908, uloženo in: tamtéž, l. 16.
- ⁻⁷ Zpráva V. G. Žukovského ruskému vyslanci ve Vídni N. N. Girsovi z 30. června 1912, uloženo in: Archiv vněšněj politiky Rossijskoj imperiji – Ministerstvo inostrannych děl, Moskva, f. 172, op. 514/2, č. 604, sl. 24, l. 361.
- ⁻⁸ Slov. Šalda, Jaroslav: Buďování tisku ... C. d. s. 51Inn.
- ⁻⁹ Dopis V. Klofáče D. N. Vergunovi, b.d. [dodatečně mylně datováno 18. ledna 1909, jedná se však patrně o jaro 1914], uloženo in: RGIA, f. 909, op. 1, l. 11–15.
- ⁻¹⁰ Dopis V. Klofáče D. N. Vergunovi, b.d. [dodatečně mylně datováno 18. ledna 1909, jedná se však patrně o jaro 1914], uloženo in: tamtéž, l. 11–15.
- ⁻¹¹ Dopisy V. Klofáče D. N. Vergunovi, b.d. [patrně duben 1914], uloženo in: tamtéž, l. 37–8, 40–1.

Alegorie marnosti.

K dílu Richarda Weinera

PETR MÁLEK
Universität Hamburg

*Tato alegorie
se ostatně přesností nevyznamenává.
(Richard Weiner, Lazebník)*

Prolog

Pocit, že je nezbytno předeslat následujícímu cestopisu několik slov, zmocnil se mě náhle. – První věta, a všechno se už kymácí [...] Skládám hlavu do dlaní; úsilovně přemýšlím; ó, krásy syntaxe a slovní morfologie!; přemýšlím, sleduje bezděky fialové řádky, a trnu jakoby před čímsi nebyválním, shledáv hned na první, že se netáhne donekonečna, nýbrž že, tak brzo po jejím počětí, jsem nucen přeskočit tam, odkud jsem byl vykročil, ledaže o poznání níž...“ (Weiner 1998, s. 9). Již první věty *Lazebníka* Richarda Weinera vyznačují základní postupy utváření textu: jeho vnitřní heterogenitu, oscilování mezi diegesí (tedy vyprávěním světem) a exegésí (vyprávěním aktem, když mluvčí přechází na metajazykovou rovinu, uvažuje o tom, zda bylo správné použít adverbialní konstrukci místo atributu). U Weinera nejde však o heterogenitu pouze ve smyslu formálního prostředku či narativního (technického) postupu; tento vnitřní dialogismus má od počátku povahu existenciálního sváru a osobnostního napětí. Napětí promítnuté do povrchové struktury textu prozrazuje tenze založené v samém jazykovém materiálu, resp. ve Weinerově rozporném a konfliktním vztahu k řeči. Jak to přesně postihla Věra Linhartová: „Weinerova řeč je vždycky tvrzením a popířením, existují pro něho já a dvojník,